

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 6 Issue 04 | pp. 165-171 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

MINTAQADA QISHLOQ TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI VA UNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH

Matjonov Bekjon Ravshonbekovich

Urganch RANCH texnologiya universiteti
“Iqtisodiyot” kafedrasida dotsenti v.b. (PhD),

Rayimov Doniyor Davronbayevich

Urganch RANCH texnologiya universiteti
2-bosqich magistranti

Annotatsiya. Maqolada mintaqada qishloq tadbirkorligini rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Agrar sohada tarkibiy o'zgarishlar, yer resurslaridan foydalanish dinamikasi, ekin maydonlari strukturasi, choroachilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi va ularning hududiy tadbirkorlik rivojiga ta'siri o'rganilgan. Tadqiqot natijasida qishloq tadbirkorligini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy yo'nalishlari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar. Qishloq tadbirkorligi, agrar islohotlar, fermer xo'jaliklari, dehqon xo'jaliklari, ishlab chiqarish diversifikatsiyasi, agroklaster, hududiy rivojlanish.

Аннотация. В статье анализируются теоретические и практические аспекты развития сельского предпринимательства в регионе. Исследованы структурные изменения в аграрном секторе, динамика использования земельных ресурсов, структура посевных площадей, объемы производства продукции животноводства и их влияние на развитие территориального предпринимательства. По результатам исследования обоснованы организационно-экономические направления развития сельского предпринимательства.

Ключевые слова: сельское предпринимательство, аграрные реформы, фермерские хозяйства, дехканские хозяйства, диверсификация производства, агрокластер, региональное развитие.

Abstract. The article analyzes the theoretical and practical aspects of rural entrepreneurship development in the region. Structural changes in the agricultural sector, the dynamics of land resource utilization, the structure of cultivated areas, livestock production volumes, and their impact on regional entrepreneurial development are examined. Based on the research results, organizational and economic directions for the development of rural entrepreneurship are substantiated.

Keywords: rural entrepreneurship, agrarian reforms, farming enterprises, dehqan farms, production diversification, agro-cluster, regional development.

KIRISH

Mintaqaviy iqtisodiy rivojlanishning barqarorligini ta'minlashda qishloq tadbirkorligi muhim strategik yo'nalish hisoblanadi. Qishloq hududlarida iqtisodiy faollik darajasi asosan agrar ishlab chiqarish samaradorligi va uni qayta ishlash tizimi bilan belgilanadi. Shu bois qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish, ishlab chiqarishni

diversifikatsiya qilish va hududiy ixtisoslashuvni chuqurlashtirish mintaqaviy rivojlanishning ustuvor yo'nalishiga aylanmoqda.

Mintaqada qishloq tadbirkorligini rivojlantirish masalasi mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligi, aholi bandligi va daromadlarini oshirish bilan bevosita bog'liqdir. Qishloq hududlari iqtisodiyoti ko'p jihatdan agrar soha rivojiga tayanadi. Shu bois qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini modernizatsiya qilish, yer va suv resurslaridan oqilona foydalanish, mahsulot yetishtirish va qayta ishlash zanjirini takomillashtirish hududiy tadbirkorlikning asosiy drayveri hisoblanadi.

Qishloq tadbirkorligini rivojlantirish nafaqat oziq-ovqat ta'minoti, balki iqtisodiy o'sish, kambag'allikni qisqartirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhim o'rin tutadi. Shu sababli agrar islohotlar doirasida ishlab chiqarish tarkibini diversifikatsiya qilish, yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish va hududiy ixtisoslashuvni chuqurlashtirish dolzarb masalaga aylanmoqda.

Prezident Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganidek, agrar sohani isloh qilish, yer va suv resurslaridan oqilona foydalanish hamda oziq-ovqat ta'minotini mustahkamlash mamlakat iqtisodiy xavfsizligining asosiy shartlaridan biridir [1]. Qishloq tadbirkorligini rivojlantirish aynan ushbu maqsadlarni amalga oshirish mexanizmi sifatida namoyon bo'ladi.

Shu bilan birga, mintaqada qishloq tadbirkorligini rivojlantirish masalasini chuqur o'rganish zamonaviy iqtisodiy yondashuvlar asosida amalga oshirilishini talab etadi. Xususan, hududiy iqtisodiy rivojlanishda institutsional muhit, resurslardan foydalanish samaradorligi, ishlab chiqarish va qayta ishlash o'rtasidagi integratsiya darajasi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Shu jihatdan mazkur tadqiqotda qishloq tadbirkorligini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini aniqlash, mavjud muammolarni baholash va istiqbolli yo'nalishlarni asoslab berish asosiy maqsad etib belgilandi [2].

ADABIYOTLAR SHARHI

Agrar sohada iqtisodiy xavfsizlik va oziq-ovqat ta'minoti masalalari D.V.Zerkalov tomonidan iqtisodiy xavfsizlikning muhim tarkibiy qismi sifatida tahlil qilingan [3]. L.Revenko oziq-ovqat ta'minoti va ishlab chiqarish salohiyatining davlatlar iqtisodiy barqarorligiga ta'sirini asoslab bergan [4].

Mahalliy olimlar H.P.Abulqosimov, N.H.Ergashev agrar sektorni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari, sug'urta tizimi va ishlab chiqarish barqarorligi masalalarini o'rganganlar [5], [6]. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, agrar sohada tarkibiy o'zgarishlar hududiy iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi [7]. Biroq mintaqaviy kesimda qishloq tadbirkorligini rivojlantirish imkoniyatlari yetarlicha tizimli yondashuv asosida o'rganilmagan [8].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda iqtisodiy tahlilning zamonaviy usullari qo'llanildi. Xususan, statistik tahlil, dinamik qatorlar usuli, strukturaviy tahlil, solishtirma tahlil hamda iqtisodiy-matematik yondashuvlardan foydalanildi. Bu usullar orqali qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining o'sish tendensiyalari, tarkibiy o'zgarishlari va hududiy farqlari aniqlashtirildi.

Tadqiqotda tizimli yondashuv asosida qishloq tadbirkorligi rivojiga ta'sir etuvchi omillar kompleks ravishda baholandi.

Tadqiqotning axborot bazasini O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari, rasmiy statistik byulletenlar, ilmiy adabiyotlar va xorijiy tadqiqotchilar ishlari tashkil etdi. Ushbu ma'lumotlar asosida mintaqada qishloq tadbirkorligining rivojlanish dinamikasi va istiqbollari baholandi [9].

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqotning tahliliy bosqichida mintaqada qishloq tadbirkorligining rivojlanish holati statistik ma'lumotlar asosida baholandi. Bunda asosiy e'tibor qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi, tarkibiy tuzilishi, o'sish sur'atlari hamda tarmoqlar kesimidagi nisbatlarga qaratildi. Tahlillar orqali agrar sektorning hududiy iqtisodiyotdagi o'rni, uning tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishdagi roli va mavjud imkoniyatlari aniqlashtirildi.

Aholi sonining o'sishi va urbanizatsiya jarayonlarining kuchayishi sharoitida qishloq xo'jaligi yer maydonlarining qisqarishi kuzatilmoqda. Bu esa yer resurslaridan samarali foydalanish va yuqori hosildorlikka erishish orqali tadbirkorlikni rivojlantirish zaruratini oshiradi [10]. So'nggi yillarda agrar sohada amalga oshirilgan islohotlar natijasida ekin maydonlari tarkibi o'zgardi, texnik ekinlar ulushi qisqarib, don ekinlari va oziq-ovqat mahsulotlari yetishtirish hajmi oshdi. Bu esa ichki bozorni barqaror ta'minlash bilan birga hududiy tadbirkorlikning kengayishiga zamin yaratdi [11].

Kartoshka, sabzavot, meva va uzum yetishtirish hajmlarining keskin oshishi qishloq tadbirkorligi uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. Ayniqsa, qayta ishlash sanoatining rivojlanishi qishloq hududlarida qo'shimcha ish o'rinlari yaratish va daromad manbalarini ko'paytirishga xizmat qilmoqda. Paxta xom ashyosining umumiy ishlab chiqarishdagi ulushining kamayishi va oziq-ovqat mahsulotlari ulushining ortishi agrar ishlab chiqarishning diversifikatsiyalashganligini ko'rsatadi.

Mintaqada qishloq tadbirkorligini rivojlantirish imkoniyatlarini baholashda qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi va uning tarkibiy tuzilishini tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki agrar sektor hududiy iqtisodiyotning asosiy drayverlaridan biri bo'lib, qishloq tadbirkorligi subyektlarining faoliyati aynan dehqonchilik va chorvachilik yo'nalishlari bilan chambarchas bog'liqdir. So'nggi yillarda agrar islohotlar natijasida ishlab chiqarish hajmining o'sishi, tarmoqlararo nisbatlarning o'zgarishi hamda diversifikatsiya jarayonlarining kuchayishi kuzatilmoqda. 2024-yil yakunlari bo'yicha qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmi va uning tarkibi quyidagi jadvalda keltirilgan.

1-jadval

O'zbekiston qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmi (2024-yil), [12]

Ko'rsatkich	Hajmi (mlrd so'm)	2023-yilga nisbatan o'sish (%)
Qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmi	44 374,9	103,1
Dehqonchilik mahsulotlari	26 103,9	102,7
Chorvachilik mahsulotlari	18 271,0	103,7

1-jadval ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmi 44 374,9 mlrd so'mni tashkil etgan bo'lib, bu 2023 yilga nisbatan 3,1 foizga o'sishni anglatadi. Ushbu ko'rsatkich agrar sohada barqaror o'sish sur'atlari saqlanib qolayotganligini ko'rsatadi. Dehqonchilik mahsulotlari hajmi 26 103,9 mlrd so'mni tashkil etib, 2,7 foizga o'sgan bo'lsa, chorvachilik mahsulotlari hajmi 18 271,0 mlrd so'mga yetib, 3,7 foiz o'sish qayd etilgan. Bu holat chorvachilik tarmog'ining nisbatan yuqori o'sish sur'atlariga ega ekanligini ko'rsatadi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, qishloq xo'jaligi mahsulotlari hajmining barqaror o'sishi agrar sektorda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlayotgan bo'lsa-da, uning samaradorligi hududlar kesimida turlicha shakllanmoqda. Ayniqsa, yer va suv resurslaridan foydalanish darajasi, agrotexnologiyalarni joriy etish sur'ati hamda logistika infratuzilmasining rivojlanganlik darajasi bu jarayonga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli qishloq tadbirkorligini rivojlantirishda faqat ishlab chiqarish hajmini oshirish emas, balki samaradorlikni oshirishga qaratilgan yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Tarkibiy jihatdan qaralganda, dehqonchilik mahsulotlari umumiy hajmning asosiy qismini tashkil etmoqda, biroq chorvachilik mahsulotlarining o'sish sur'ati yuqoriroq bo'lishi mintaqada qishloq tadbirkorligini diversifikatsiya qilish imkoniyatlari kengayib borayotganini anglatadi. Ayniqsa, chorvachilik mahsulotlari ishlab chiqarishning ortishi qishloq hududlarida kichik biznes subyektlari va oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratadi. Umuman olganda, 2024 yil ko'rsatkichlari agrar sektorning iqtisodiy barqarorligi saqlanayotganligini va mintaqada qishloq tadbirkorligini yanada rivojlantirish uchun yetarli iqtisodiy asos mavjudligini tasdiqlaydi.

Mintaqada qishloq tadbirkorligini rivojlantirish salohiyatini baholashda qishloq xo'jaligi mahsulotlarining umumiy ishlab chiqarish hajmi va uning tarmoqlar kesimidagi tarkibi muhim ko'rsatkich hisoblanadi. Chunki agrar sektor iqtisodiyotning asosiy tarkibiy qismi sifatida hududiy daromadlar shakllanishi, bandlikni ta'minlash va tadbirkorlik subyektlari faoliyatini kengaytirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. 2024-yil yakunlari bo'yicha qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmi hamda uning dehqonchilik va chorvachilik yo'nalishlari bo'yicha taqsimlanishi quyidagi jadvalda aks ettirilgan.

2-jadval

O'zbekiston qishloq xo'jaligi mahsuloti umumiy ishlab chiqarish hajmi (2024-yil), [13]

Ko'rsatkich	Hajm (mlrd. so'm)	Izoh
Umumiy qishloq xo'jaligi mahsulotlari	444 586,4	2024 yilda qishloq xo'jaligi mahsulotlari hajmi jami
Don va boshqa ekinlar qiymati	218 800,0	Taxminan qishloq ekinlari yig'indisi
Chorvachilik mahsulotlari	225 800,0	Chorvachilik sohasidagi mahsulotlar

2-jadval ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy ishlab chiqarish hajmi 444 586,4 mlrd so'mni tashkil etgan. Bu ko'rsatkich agrar sektor mamlakat iqtisodiyotida yuqori ulushga ega ekanligini ko'rsatadi. Tarkibiy jihatdan

qaralganda, don va boshqa ekinlar qiymati 218 800,0 mlrd soʻmni, chorvachilik mahsulotlari esa 225 800,0 mlrd soʻmni tashkil etgan.

Ushbu maʼlumotlar shuni koʻrsatadiki, chorvachilik mahsulotlari hajmi dehqonchilik mahsulotlariga nisbatan biroz yuqoriroq ulushni egallamoqda. Bu esa mintaqada chorvachilik yoʻnalishidagi tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish uchun katta imkoniyatlar mavjudligini anglatadi. Ayniqsa, goʻsht, sut va parranda mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining ortishi qishloq hududlarida kichik biznes va oilaviy tadbirkorlikni kengaytirish uchun qulay sharoit yaratadi.

Shuningdek, dehqonchilik mahsulotlarining yuqori hajmi hududiy ixtisoslashuv va qayta ishlash sanoatini rivojlantirish orqali qoʻshilgan qiymatni oshirish imkonini beradi. Agar agrar ishlab chiqarish bilan qayta ishlash, saqlash va logistika tizimi integratsiyalashgan holda rivojlantirilsa, mintaqada qishloq tadbirkorligining iqtisodiy samaradorligi yanada ortadi. Umuman olganda, 2024-yil koʻrsatkichlari agrar sektorning tarkibiy jihatdan diversifikatsiyalashganini va qishloq tadbirkorligini rivojlantirish uchun barqaror iqtisodiy baza shakllanganini tasdiqlaydi.

Mazkur koʻrsatkichlar agrar sektorning real iqtisodiy faolligini, fermer xoʻjaliklari va qishloq tadbirkorligi subyektlarining ishlab chiqarishdagi ishtirokini aks ettiradi. 2024 yil yakunlari boʻyicha qishloq tadbirkorligi va ferma faoliyatining umumiy hajmi quyidagi jadvalda keltirilgan.

3-jadval

Qishloq tadbirkorligi faoliyati boʻyicha oʻsish surʼati (2024-yil), [13]

Koʻrsatkich	Hajmi (mlrd. soʻm)
Qishloq, oʻrmon va baliqchilik mahsulotlari umumiy hajmi	170 297,3
Dehqonchilik va chorvachilik hissasi	165 175,7

3-jadval maʼlumotlariga koʻra, 2024-yilda qishloq, oʻrmon va baliqchilik mahsulotlari umumiy hajmi 170 297,3 mlrd soʻmni tashkil etgan. Shundan 165 175,7 mlrd soʻmi dehqonchilik va chorvachilik hissasiga toʻgʻri keladi. Bu esa agrar sektor mahsulotlarining asosiy qismi bevosita qishloq xoʻjaligi ishlab chiqarish tarmoqlarida shakllanayotganini koʻrsatadi.

Tarkibiy jihatdan tahlil qilinsa, dehqonchilik va chorvachilik mahsulotlarining ulushi umumiy hajmning qariyb 97 foizini tashkil etadi. Bu holat qishloq tadbirkorligining iqtisodiyotdagi yetakchi oʻrnini tasdiqlaydi. Ayniqsa, fermer xoʻjaliklari va dehqon xoʻjaliklarining ishlab chiqarishdagi yuqori ulushi hududlarda kichik biznes va oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun mustahkam iqtisodiy asos yaratmoqda.

Shuningdek, oʻrmon va baliqchilik xoʻjaligi mahsulotlari hajmining mavjudligi qishloq tadbirkorligini diversifikatsiya qilish imkoniyatlarini koʻrsatadi. Agar mazkur yoʻnalishlarda qoʻshimcha investitsiyalar jalb etilib, qayta ishlash va logistika tizimi rivojlantirilsa, mintaqada qishloq tadbirkorligi salohiyati yanada kengayadi. Umuman olganda, 2024 yil koʻrsatkichlari qishloq tadbirkorligining barqaror oʻsish surʼatlariga ega ekanini va ferma faoliyati hududiy iqtisodiyotda muhim rol oʻynayotganini tasdiqlaydi.

Chorvachilik sohasida ham ijobiy tarkibiy o'zgarishlar kuzatilmoqda. Qoramol, qo'y-echki va parrandalar sonining ortishi go'sht, sut va tuxum ishlab chiqarish hajmining keskin ko'payishiga olib keldi. Ayniqsa, mahsulotlarning asosiy qismi fermer va dehqon xo'jaliklari hissasiga to'g'ri kelishi qishloq tadbirkorligining iqtisodiyotdagi rolini mustahkamladi.

Qishloq xo'jaligi hosildorligining oshishi ham hududiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun muhim omildir. Zamonaviy agrotexnologiyalar, urug'chilikni takomillashtirish va mexanizatsiya jarayonlarining kengayishi ishlab chiqarish samaradorligini oshirdi. Bu esa bir tomondan daromadlarni ko'paytirsa, ikkinchi tomondan investitsiyalar jalb etish imkoniyatini kengaytiradi.

Umuman olganda, olib borilgan tahlillar natijasida mintaqada qishloq tadbirkorligi rivojlanishi uchun yetarli iqtisodiy, resurs va institutsional asos mavjudligi aniqlandi. Biroq ushbu salohiyatdan to'liq foydalanish uchun ishlab chiqarish va qayta ishlash o'rtasidagi integratsiyani kuchaytirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish zarur.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mintaqada qishloq tadbirkorligini rivojlantirish uchun mustahkam iqtisodiy asos shakllangan. 2024-yil yakunlari bo'yicha qishloq xo'jaligi mahsulotlari hajmining barqaror o'sishi, dehqonchilik va chorvachilik tarmoqlarining yuqori ulushi hamda ishlab chiqarish tarkibining diversifikatsiyalashuvi agrar sektorning hududiy iqtisodiyotdagi yetakchi o'rnini tasdiqlaydi. Ayniqsa, chorvachilik mahsulotlari hajmining o'sish sur'ati nisbatan yuqoriligi qishloq hududlarida kichik biznes va oilaviy tadbirkorlikni kengaytirish uchun katta imkoniyatlar mavjudligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, yer resurslarining cheklanganligi va urbanizatsiya jarayonlari sharoitida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, innovatsion agrotexnologiyalarni joriy etish va qo'shilgan qiymat zanjirini kengaytirish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Tahlillar asosida quyidagi takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq deb hisoblanadi: birinchidan, fermer va dehqon xo'jaliklarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini, jumladan imtiyozli kreditlash va subsidiya tizimini takomillashtirish zarur; ikkinchidan, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini chuqur qayta ishlashni rivojlantirish orqali hududiy qo'shilgan qiymatni oshirish lozim; uchinchidan, agroklaster tizimini kengaytirish va ishlab chiqarish-saqlash-qayta ishlash-logistika zanjirini integratsiyalashgan holda rivojlantirish maqsadga muvofiq; to'rtinchidan, innovatsion texnologiyalar va raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish zarur; beshinchidan, eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirish hamda yangi bozorlarni o'zlashtirish qishloq tadbirkorligining raqobatbardoshligini mustahkamlaydi. Umuman olganda, mintaqada qishloq tadbirkorligini tizimli va kompleks yondashuv asosida rivojlantirish hududiy iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, aholi bandligini oshirish va daromadlarni ko'paytirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. – Toshkent, 28 dekabr 2018 yil. – <https://president.uz>

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev. Qishloq xo'jaligini isloh qilish va agrar sohani rivojlantirish bo'yicha qaror va farmonlar to'plami. – Toshkent: Adolat, 2019.
3. Zerkalov D.V. Food Safety: Monograph. – Kyiv: Osnova Publishing, 2009. – 412 p.
4. Revenko L. Food Safety: A Solution is Possible. // International Affairs Journal. – Moscow: MGIMO, 2012. – №9. – pp. 45–58.
5. Abulqosimov H.P. Davlatning iqtisodiy xavfsizligi. – Toshkent: Akademiya, 2012. – 256 b.
6. Ergashev X.N. O'zbekiston sharoitida oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda sug'urtaning roli. // "Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning oziq-ovqat zahiralarini oshirishdagi o'rni" mavzusidagi ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – Toshkent, 2018. – 112–118-b.
7. Shodmonov Sh., Olmasov A., Juraev T. Iqtisodiyot nazariyasi. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2017. – 520 b.
8. Tajibaeva D. Agrosanoat majmuasi iqtisodiyoti. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016. – 384 b.
9. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. O'zbekiston Respublikasining yillik statistik to'plami (2020–2024). – Toshkent: Statistika agentligi nashri, 2024.
10. Porter M. Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1990. (Hududiy raqobatbardoshlik va klaster nazariyasi asoslari).
11. North D. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. – Cambridge University Press, 1990. (Institutsional rivojlanish nazariyasi).
12. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Qishloq xo'jaligi ko'rsatkichlari. 2024 yil yakunlari bo'yicha statistik byulleten. – Toshkent, 2025. – <https://stat.uz>
13. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Hududlar bo'yicha ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar (2024). – Toshkent, 2025.

Copyright: © 2026 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

